

Лозко В. І.

аспірат Науково-дослідного інституту
публічного права

Деякі підстави і порядок виникнення правового статусу в підрядників на будівництві в Україні

На сьогоднішній день проблематика правового статусу підрядників у будівництві є особливо актуальною, адже ця сфера має вагоме соціальне та економічне значення й безпосередньо пов'язана з безпекою життя та здоров'я людей. Підрядники виконують основний обсяг робіт, від якості та строків яких залежить успішність реалізації будівельних проєктів. Недостатня визначеність їхніх прав і обов'язків часто стає причиною конфліктів, що затримує процес будівництва та збільшує витрати сторін. Судова практика підтверджує, що спори виникають навіть за наявності належно укладених договорів у разі неналежного виконання умов однією зі сторін. Складність визначення статусу підрядників зумовлена багаторівневим характером регулювання, яке поєднує норми цивільного, господарського та адміністративного права. Водночас розбіжності між цими галузями права призводять до конкуренції норм і різного тлумачення на практиці. Тому для належного врегулювання підрядних відносин необхідний міждисциплінарний підхід, що забезпечить узгоджене розуміння правового статусу підрядників.

Правовий статус фізичних та юридичних осіб у цивільних правовідносинах визначається їхньою здатністю бути носіями цивільних прав і обов'язків та брати участь у правовому обороті. Фізичні особи набувають правоздатності з моменту народження, а її реалізація залежить від обсягу дієздатності, що змінюється з віком чи станом здоров'я. Вони можуть мати статус підприємця, що зумовлює повну майнову відповідальність, а також користуватися інститутами опіки й піклування для захисту недієздатних. Юридичні особи набувають правосуб'єктності з моменту державної реєстрації, діють через органи управління й виступають рівноправними учасниками цивільних відносин поряд із фізичними особами [1, С. 48- 103].

У господарському праві статус суб'єктів визначається їхнім місцем у господарській системі та закріплюється через організаційно-правову форму, відокремленість майна та господарську правосуб'єктність. Суб'єктами є господарські організації та підприємці, які мають право вести діяльність у межах компетенції, встановленої законом чи установчими документами. Організаційно-правова форма впливає на порядок створення, управління, розподіл майна й відповідальність засновників. Ключовою рисою виступає можливість самостійно здійснювати господарську

діяльність і нести відповідальність у межах наданого майна, що забезпечує стабільність економічного обігу [2, С. 82-118].

В адміністративному праві статус суб'єктів відображає їхню участь у сфері публічного адміністрування та визначається правоздатністю, дієздатністю і деліктоздатністю. Фізичні особи реалізують права та обов'язки в межах адміністративних відносин, маючи загальний чи спеціальний статус залежно від ситуації. Важливим є розмежування понять «людина», «особа», «громадянин», що визначає зміст правового становища та рівень гарантій. Окремі групи, як-от іноземці чи біженці, мають особливий статус, тоді як для спеціальних категорій громадян діють додаткові правила, що підтверджує багаторівневість адміністративно-правового статусу [3, С. 110-129].

На доктринальному рівні С. Грудницька обґрунтовує, що підстави та порядок виникнення правового статусу суб'єктів господарювання, які діють на основі публічної власності, пов'язані з організаційно-правовими формами державних і комунальних підприємств та корпоративних утворень із вирішальним впливом публічного власника. Статус таких суб'єктів визначається реалізацією публічного інтересу та використанням об'єктів публічної власності, що закріплюється законом чи договором. Вирішальним критерієм виступає господарська самостійність, яка проявляється у майнових відносинах та ступені впливу державних чи місцевих органів. Європейський підхід акцентує на прямому або непрямому домінуванні держави як умові формування правового статусу підприємства. Порядок виникнення охоплює створення суб'єктів на основі державної, комунальної чи змішаної власності, закріплення за ними майна та визначення компетенції. Правовий статус цих суб'єктів формується через поєднання юридичних норм, організаційних засад та суспільно-економічних факторів [4].

Правовий статус підрядника у Цивільному кодексі визначається через укладення договору, який є підставою виникнення його прав та обов'язків. Згідно з нормами, підрядник бере на себе обов'язок виконати роботу на власний ризик, використовуючи свої чи надані замовником матеріали, а замовник прийняти результат та оплатити його. Важливими елементами є кошторис і строки, що забезпечують фінансову стабільність і передбачуваність відносин. Замовник має право контролювати якість робіт і відмовитися від договору у випадку істотних порушень. Підрядник, своєю чергою, зобов'язаний повідомляти про обставини, що можуть вплинути на результат, і несе відповідальність за недоліки чи відхилення від умов договору [5].

Постанова Кабінету Міністрів України від 1 серпня 2005 р. № 668 «Про затвердження Загальних умов укладення та виконання договорів підряду в капітальному будівництві» деталізує підстави та порядок виникнення правового статусу підрядника. У цьому акті закріплено, що

підрядник набуває статусу з моменту підписання договору, який обов'язково містить предмет, договірну ціну, строки, права та обов'язки сторін, а також правила залучення субпідрядників. Договір може укладатися як за результатами тендерів, так і шляхом переговорів, але умови мають відповідати тендерній документації чи домовленостям сторін. Підрядник завжди діє на власний ризик, зобов'язаний виконувати роботи згідно з проектно-кошторисною документацією та може змінювати строки чи ціну лише у випадках, визначених постановою. Такий підхід забезпечує прозорість та стабільність правового регулювання у сфері будівництва. Остаточне закріплення статусу відбувається шляхом підписання актів приймання виконаних робіт та виконання взаємних зобов'язань [6].

Постанова Касаційного господарського суду Верховного Суду від 23 січня 2024 р. у справі № 917/994/22 конкретизує застосування підстав і порядку виникнення та припинення правового статусу підрядника на практиці. Підставою у цій справі стало укладення договору підряду на виконання електромонтажних робіт, який передбачав обов'язок підрядника здати результат, а замовника надати документацію, майданчик та оплату. Суд встановив, що замовник не виконав свої зобов'язання щодо передачі проектної документації та фронту робіт, проте скористався правом на одностороннє розірвання договору за ст. 849 ЦК України. Верховний Суд визнав таку відмову правомірною та підтвердив, що статус підрядника припиняється внаслідок розірвання договору. Це рішення демонструє, що навіть за порушення з боку замовника договір може бути припинений у межах закону [7].

Отже, правовий статус підрядників у будівництві формується на основі поєднання норм цивільного, господарського та адміністративного права, що визначають їхню здатність бути учасниками правовідносин, брати на себе зобов'язання та нести відповідальність за результат виконаних робіт. Він виникає з моменту укладення договору, у якому закріплюються предмет, ціна, строки, права та обов'язки сторін. Підрядник завжди діє на власний ризик, використовуючи власні чи надані замовником ресурси, а замовник має право контролювати якість робіт і відмовитися від договору у випадку істотних порушень. У господарському аспекті статус визначається організаційно-правовою формою та господарською самостійністю, що забезпечує стабільність економічного обігу. В адміністративному праві він відображає участь підрядників у публічному адмініструванні та встановлює додаткові обов'язки і гарантії. Нормативні акти деталізують порядок укладення договорів і закріплюють правила залучення субпідрядників, що забезпечує прозорість і передбачуваність. Судова практика підтверджує, що правовий статус підрядника є динамічним і може припинятися внаслідок розірвання договору.

ЛІТЕРАТУРА

1. Яновицька Г.Б., Кучер В.О. та ін. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. – Львів: «Новий Світ-2000», 2014. – 444 с.
2. Г. В. Смолин, О. А. Туркот, Л. В. Хомко Господарське право України. Загальна частина: підручник / за заг. ред. Г. В. Смолина. – Львів: ЛьвДУВС, 2017. – 484 с.
3. Загальне адміністративне право України : підручник / за заг. ред.: акад. С. Ківалова і проф. Л. Білої-Тіунової ; Нац. ун-т «Одеська юрид. академія». – Одеса : Фенікс, 2023. – 792 с.
4. Грудницька С. М. Правовий статус суб'єктів господарювання, які здійснюють господарську діяльність на основі публічної власності // Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Харків. 2016. № 2 (29). С. 173–203. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/13759/1/Hrudnytska_173-203.pdf
5. Цивільний кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 16 січня 2003 № 435-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/435-15>
6. Про затвердження Загальних умов укладення та виконання договорів підряду в капітальному будівництві : Постанова Кабінету Міністрів України; Умови від 01 серпня 2005 № 668 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/668-2005-%D0%BF>
7. Постанова Касаційного господарського суду Верховного Суду від 23 січня 2024 року у справі № 917/994/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116606110>